صندوق‌های قرض‌الحسنه و مطبوعات

گزارشی از یک مصاحبه

در این ستون برآنیم در هر شماره به اهمّ نکاتی که مطبوعات کشور در خصوص سنّت الهی قرض‌الحسنه به صورت گزارش، مقاله، مصاحبه و مانند آن منتشر کرده‌اند به طور اختصار اشاره کنیم. البتّه در این شماره به علّت حجم مطالب ارائه شده صرفاً به گزیده‌ای از مصاحبه‌ی جناب آقای فرجی مدیرعامل سازمان اقتصاد اسلامی بسنده می‌کنیم و در شماره‌های آتی این ستون را وسعت و تنوّع بیشتری خواهیم بخشید. ان‌شاءالله

***

یکی از موضوعات مهمّی که چندی است به عنوان یک مسئله‌ی جدّی مطرح است موضوع **نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه است** و بحث بر این است که آیا بانک مرکزی توانایی نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه را دارا است یا خیر؟!

آنچه مسلّم است مدیران صندوق‌های قرض‌الحسنه بنابر دلایل روشن و محکمی که ارائه می‌کنند حاضر نیستند به نظارت بانک مرکزی تن بدهند. از قرار معلوم جناب آقای احمدی‌نژاد ریاست محترم جمهور حمایت تلویحی خود را از صندوق‌های قرض‌الحسنه ابراز داشته و همین جریان سبب شده تا سازمان اقتصاد اسلامی با جسارت بیشتری خواهان نظارت کامل بر صندوق‌های قرض‌الحسنه شود.

آقای فرجی مدیرعامل سازمان اقتصاد اسلامی با تأیید این موضع‌گیری می‌گویند: نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه در حوزه‌ی فعّالیّت‌های دولتی نیست و امری است که به امور خیریّه مربوط می‌شود. نامبرده آمار صندوق‌های قرض‌الحسنه کشور را حدود سه هزار و اندی اعلام کرده و اذعان دارند که تعدادی از این صندوق‌های از مسیر صحیح و اصولی خود خارج شده‌اند و به وظیفه‌ی اصیل قرآنی خود عمل نکرده‌اند....

ـ آقای فرجی در پاسخ به این سؤال که دلیل رونق فعّالیّت صندوق‌های قرض‌الحسنه در بین سال‌های ۷۹ تا ۸۱ چه چیزی بوده می‌گویند: شرایط این گونه نبود که در سال ۷۹ به بعد صندوق‌های قرض‌الحسنه به وجود بیایند و رونق بگیرند. در سال‌های دهه ۶۰ نیز صندوق‌های قرض‌الحسنه فعّالیّت گسترده‌ای داشتند. البتّه تعداد زیادی از آن‌ها به شیوه جدولی وام پرداخت می‌کردند. در همان زمان سازمان اقتصاد اسلامی اعلام کرد که این صندوق‌ها را قبول ندارد و شیوه‌ی کار آن‌ها خارج از ضوابط قرض‌الحسنه است. البتّه پس از یک مدّت زمان کوتاه تعداد زیادی از این صندوق‌ها تعطیل شد و فقط نمونه‌هایی که خوب کار می‌کردند باقی ماندند. در آن زمان هم حرف‌هایی در مورد نظارت بانک مرکزی بر صندوق‌های قرض‌الحسنه وجود داشت و نهایتاً دولت مصوّبات قبل را باطل کرد و باز هم صندوق‌ها تحت نظارت وزارت کشور قرار گرفت. پس از آن صندوق‌ها گسترش یافت و تعداد زیادی صندوق قرض‌الحسنه تأسیس شد. آن‌ها برای آن که مردم را جذب کنند کارهایی کردند که با نقش قرض‌الحسنه در تضاد بود. نهایتاً بزرگترین و مهمترین نیز همان صندوق‌های اصفهان بودند. آن‌ها قبل از اینکه دچار مشکل شوند به سازمان اقتصاد اسلامی مراجعه کردند و درخواست کردند تا سازمان با آن‌ها همکاری کند ولی چون با روش کار آن‌ها موافق نبودیم این موضوع پذیرفته نشد. وقتی صندوق‌های اصفهان دچار مشکل شدند به دنبال آن صندوق‌های دیگر هم با دردسر مواجه شدند. بحث پول و سرمایه موضوعی نیست که به سادگی از کنار آن بگذرند.

ـ جناب فرجی به دنبال این مطلب که به‌نظر می‌رسد بعد از داستان اصفهان به طور مرتّب از تعداد قرض‌الحسنه‌ها کم شد اظهار داشتند: بله، پس از آن از تعداد آن‌ها کاسته شد و الان نیز اگر حرف و حدیثی در مورد قرض‌الحسنه شنیده می‌شود باقی‌مانده‌ی همان‌ها هستند. به هر صورت هر کسی نمی‌تواند قرض‌الحسنه

تأسیس کند. وقتی که مجوز برای شروع به کار قرض‌الحسنه‌ای را نیروی انتظامی صادر می‌کند در ابتدا در مورد سوء پیشینه افراد مؤسّس تحقیق می‌شود. بنده اعتقاد دارم تنها نداشتن سوء پیشینه دلیل بر کفایت تأسیس صندوق قرض‌الحسنه نیست. مؤسّسین باید اهلیّت داشته باشند. باید عشق به قرض‌الحسنه داشته باشند ولی اگر عده‌ای آمدند به عنوان بنگاه اقتصادی و منبع درآمد به آن نگاه کردند این قرض‌الحسنه محکوم به شکست است؛ چرا که ناخواسته برای تأمین هزینه‌ها به مسیری کشیده می‌شوند که از خط قرض‌الحسنه فاصله دارد. باید افرادی که علاقه‌مند به کار خیر هستند وارد این بخش شوند نه اینکه برای کسب درآمد قرض‌الحسنه تأسیس کنند. اگر قرض‌الحسنه بخواهد شغل باشد باید درآمدزایی کند.

ـ آقای فرجی در پاسخ به این سؤال که چه کسانی شرایط دریافت مجوّز قرض‌الحسنه را دارند گفت: باید بررسی شود افرادی که درخواست تأسیس قرض‌الحسنه می‌کنند واقعاً علاقه‌مند به کار خیر باشند. مانند عده‌ای که جمع می‌شوند و در یک محل، مسجد یا درمانگاه درست می‌کنند. بنابراین نمی‌توان قرض‌الحسنه را جدای از این فعّالیّت‌های خیر به حساب آورد. باید افراد با علاقه حضور یابند که به دنبال نفع مالی نباشند. اگر واقعاً خیرخواه باشند به دنبال افزایش تعداد شعبه‌ها و درآمدزایی نمی‌روند و چون هدف الهی است مردم هم به آنان اطمینان می‌کنند و هیچ‌گاه مشکلاتی که چند سال پیش به وجود آمد رخ نمی‌دهد.

ـ مدیرعامل سازمان اقتصاد اسلامی در پاسخ به این سؤال که چه گروه یا نهادی صلاحیّت صدور مجوز برای صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ها را داراست اظهار داشت: به اعتقاد ما مجوز قرض‌الحسنه را باید یک گروه یا نهادی که کار خیریه انجام می‌دهد صادر کنند آنجاهایی که باید صلاحیّت افراد استعلام شود، می‌توان از نیروی انتظامی کمک گرفت ولی یک نهاد مردمی می‌توانند بررسی بکند و صلاحیّت کار قرض‌الحسنه از سوی آنان تأیید شود. نظارت هم از سوی همین‌ها انجام می‌گیرد. حتماً نیاز است که نظارت باشد.

ـ جناب فرجی دلیل مخالفت خود را با نظارت بانک مرکزی بر صندوق‌های قرض‌الحسنه اینگونه بیان می‌کنند: تفاوت نظرهایی با بانک مرکزی وجود دارد. البتّه این را نیز قبول داریم که بانک مرکزی می‌گوید به آمار و ارقامی نیاز هست تا متوجّه شوند چقدر در صندوق‌های قرض‌الحسنه پول وجود دارد. اینها را برای بررسی وضعیت پولی مملکت می‌خواهند. اگر یک تشکیلاتی از سوی صندوق‌ها راه‌اندازی شود می‌توان به سادگی این آمار را جمع‌آوری کرد و این طور نباشد که هر روز از یک نهاد دولتی به سراغ صندوق‌ها بروند و از آن‌ها آمار بخواهند. آیین‌نامه‌ای که بانک مرکزی تهیه کرده بود اصلاً با شرایط صندوق‌ها هم‌خوانی نداشت.

ـ آقای فرجی با اعتقاد به اینکه صندوق‌ها نمی‌توانند از یک آیین نامه‌ی واحد تبعیّت کنند افزود: صندوق‌ها بر اساس منطقه و نیازها وام می‌پردازند. به طور مثال صندوق جایی وادار می‌شود ۳۰ هزار تومان وام بپردازد و با همین میزان پول هم مشکل برطرف می‌شود ولی در جایی دیگر باید یک میلیون تومان پرداخت کند. بنابراین باید هیأت مدیره صندوق تصمیم بگیرند.

ـ در پاسخ به این سؤال که سازمان اقتصاد اسلامی با توجّه به اینکه یک مؤسّسه‌ی تجاری و انتفاعی است چگونه می‌تواند به عنوان نهادی مردمی عمل کند و مفهوم نظارت مردم بر صندوق‌ها را تحقّق بخشد آقای فرجی گفتند: سازمان اقتصاد اسلامی یک شرکت سهامی عام است که در حدود ۶۰ هزار سهامدار دارد. تعداد زیادی از صندوق‌ها نیز سهامدار سازمان هستند. البتّه به‌رغم اینکه شرکت سهامی عام است سودی به سهامداران نمی‌دهد. مادّه ٦٤ اساسنامه می‌گوید سازمان سود ندارد اگر پولی زیاد بود صرف امور خیریه می‌شود و از مهمترین اهداف آن ترویج مبارزه با ربا است. رئیس هیأت مدیره سازمان نیز آیت‌الله غیوری نماینده مقام معظم رهبری است. کلیه افراد هم در این سازمان به طور مجّانی کار می‌کنند. هیچ کدام از افراد هیأت مدیره سازمان حتّی یک ریال هم نمی‌گیرند. بنابراین مردمی بودن سازمان به همین دلیل است. آقای غیوری تاکنون یک خودکار هم از سازمان در

اختیار ندارد؛ آقایان میراحمد صادقی و اعتمادیان با سایر دوستان هیأت مدیره هم چنین شرایطی دارند. با این حساب نهادی که به این تعداد سهامدار دارد را نمی توان غیر مردمی قلمداد کرد.

ـ آقای فرجی همچنین در خصوص چگونگی دریافت کارمزد صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ی تحت پوشش سازمان اقتصاد اسلامی گفتند: به تمام آن‌ها توصیه شد یا کارمزد نگیرند و یا مزد کار بگیرند. اینکه بعضی صندوق‌ها ۱۵ تا ۲۰ درصد کارمزد دریافت می‌کنند را اصلاً قبول نداریم. خیلی از صندوق‌هایی که تحت پوشش سازمان هستند اصلاً کارمزد نمی‌گیرند.

ـ نامبرده درباره‌ی چگونگی تأمین هزینه‌های صندوق اظهار داشتند: آن را بعضاً هیأت مدیره صندوق قرض‌الحسنه تأمین می‌کنند و حتّی در برخی از شهرستان‌ها به طور مثال صندوق ساختمانی را به کمک سازمان احداث کرده. در این مواقع حتّی بخشی از ساختمان را اجاره می‌دهد تا هزینه‌ی صندوق تأمین شود و سعی بر این است که صندوق‌ها به دور از زرق و برق و هزینه‌های اضافی فعّالیّت کنند. خیلی از صندوق‌ها بعداً ظهر کار هستند چرا که نمی‌خواهند پول دستمزد کارمندان را بپردازند؛ یا اگر صبح‌ها کار می‌کنند با حداقل کارمند و حقوق پایین هستند و این طور نیست که مانند بعضی از بنگاه‌های اقتصادی هر روز تابلوی خود را عوض کنند و تبلیغات کنند.

ـ مدیرعامل سازمان اقتصاد اسلامی همچنین در خصوص تبلیغ برای صندوق‌های قرض‌الحسنه گفتند: ما با تبلیغ مخالف هستیم. دقیقاً هنگامی که یکی از صندوق‌ها از رادیو و تلویزیون تبلیغ می‌کرد سازمان مخالفت کرد. قرض‌الحسنه در شهر چه دلیلی دارد که روزانه چندین بار از تلویزیون تبلیغات پخش کند. این کار باعث می‌شود به طور مثال فردی از غرب ایران به مرکز بیاید تا وام بگیرد. از سوی دیگر هزینه‌ی این تبلیغات از کجا تأمین می‌شود. جایی که می‌گویم درآمد نباید باشد اگر بخواهند از این فعّالیّت‌ها انجام دهند باید از یک راه غیر اصولی درآمد ایجاد کنند یا پول مردم را صرف این امور کنند و هنگام بازپرداخت اعلام کنند ندارد. بنابراین سعی می‌شود تشکیلات قرض‌الحسنه به ساده‌ترین شکل اداره شود. البتّه با فرهنگ تبلیغ قرض‌الحسنه مخالفتی وجود ندارد اگر قرض‌الحسنه تبلیغ شود خیلی خوب است الان در ذهن خیلی از مردم این وجود دارد که فکر می‌کنند پول را در چه محلّی بگذارند تا پول بیشتری بگیرند. باید کاری بشود که فرهنگ قرض‌الحسنه در جامعه از آنچه هست فراتر رود. متأسّفانه با وضعیّت تورّم و اقتصادی تعداد مراجعین به صندوق‌های قرض‌الحسنه خیلی زیاد است و صندوق‌ها تنها بخشی را می‌توانند پاسخگو باشند. اگر بتوان به گونه‌ای فرهنگ‌سازی کرد تا افرادی که پول اضافی دارند آن را به قرض‌الحسنه بیاورند، یقین بدانید که این پول مشکل فرد نیازمندی را حل می‌کند. اگر این فرهنگ گسترش یابد و مردم متوجّه شوند که صندوق چنین کاری می‌کند استقبال می‌شود. در حال حاضر در بانک‌ها برای قرض‌الحسنه تبلیغ می‌شود ولی عمدتاً فردی که آنجا می‌رود به دنبال بردن جایزه است. باید به شکلی باشد فردی که پول را به عنوان قرض‌الحسنه می‌گذارد بداند که جایزه را از جایی دیگر می‌گیرد. با این شیوه اصل قرض‌الحسنه لوث می‌شود و نقش قرض‌الحسنه زیر سؤال می‌رود. اعتقاد سازمان این است که فرهنگ قرض‌الحسنه گسترش پیدا کند و مردم علاقه‌مند شوند و مطلع باشند که اگر امروز ۱۰۰ یا ۲۰۰ هزار تومان پول را برای چند ماه احتیاج ندارند آن را به صندوق قرض‌الحسنه ببرند. البتّه باید اطمینان داشته باشند که این پول به دست فردی می‌رسد که گرهی از مشکلات زندگی او را حل می‌کند. اگر این فرهنگ ایجاد شود، صندوق‌ها تقویت می‌شوند و می‌توانند مراجعین بیشتری را جواب دهند. صندوق‌هایی که با سازمان در ارتباط هستند سال گذشته حدود یک میلیون و ۹۵۰ هزار وام پرداخت کرده‌اند. این وام‌ها خیلی بی سروصدا پرداخت شده است و هیچ تبلیغی نیز برای این وام‌ها انجام نگرفته بود. این وام‌ها در بخش‌های گوناگونی پرداخت شده است. البتّه برابر همین تعداد هم مراجعه بوده ولی موفّق به دریافت وام نشده‌اند. در ضمن مبلغ هم در برخی موارد کافی نبوده است. اگر صندوق‌ها تقویت شوند می‌توانند رقم‌ها را بالا ببرند. البتّه بعضی از صندوق‌ها هستند که به همان شکل

جدولی کار می کنند و امکان دارد حتّی رقم های بیشتری را بدهند ولی سازمان می گوید اگر رقم کمتری هم داده می شود واقعاً بدون شرط باشد. صندوق قرض الحسنه نه باید از کسی پول با شرط بگیرد و نه برای پرداخت آن شرط قائل شود. این ایده نیز امکان عملی دارد. همین صندوق‌هایی که با سازمان همکاری دارند هیچ کدام از شیوه‌های نامطلوب استفاده نمی کنند. کنترل و نظارت هم باید باشد. همین اتّفاقاتی که سه سال پیش رخ دارد نیز به علّت عدم کنترل و نظارت بود.

ـ جناب آقای فرجی در خصوص ادغام برخی از صندوق‌های قرض‌الحسنه اظهار داشتند:

اگر در محلّی دو یا چند صندوق با چند پرسنل فعّالیّت می کنند و هزینه‌ی خود را نمی‌توانند تأمین کنند لازم است ادغام صندوق‌ها صورت گیرد تا هزینه‌ها کاهش یابد و بهتر به مردم خدمت‌رسانی شود. در مقابل ممکن است در روستا یا شهری صندوقی وجود نداشته باشد که لازم است با نظارت کامل در آن منطقه صندوق جدیدی تشکیل شود. اگر صندوق‌های قرض‌الحسنه مانند بانک‌ها به دنبال ساخت و ساز و ایجاد شعب لوکس باشند از مسیر اصلی خود خارج می شوند. از سوی دیگر در این حالت صندوق‌ها از عهده‌ی هزینه‌ها برنمی آیند. البتّه برخی از بنگاه‌های اقتصادی مشابه اینگونه عمل می کنند. یکی از دلایل موفقیّت صندوق‌هایی که با ما ارتباط دارند، ساده بودن آن‌ها در هیأت مدیره، محل، امکانات و ... است. البتّه اگر مسئولیّت نظارت بر صندوق‌ها به سازمان اقتصاد اسلامی اعطا شده بود وضع صندوق‌های قرض‌الحسنه بهتر از شرایط فعلی بود. اگر آن جایگاه قانونی را داشتیم می توانستیم برای همه‌ی کارهای یاد شده برنامه‌ریزی کنیم و شرایط پرداخت وام را به گونه‌ای تغییر دهیم که رضایت بیشتری حاصل شود و نظارت بیشتری بر فعّالیّت صندوق‌ها داشته باشیم و در نهایت می توانستیم در جراید عمومی و رادیو و تلویزیون برای گسترش فرهنگ، اطّلاع رسانی مناسب‌تری داشته باشیم. حتّی می توانیم با ساخت سریال‌هایی در خصوص صندوق‌های قرض‌الحسنه، مردم را بیشتر با سازوکار آن‌ها آشنا کنیم. ما مخالف هستیم که راجع به یک صندوق قرض‌الحسنه خاص و یا برای سازمان تبلیغ شود بلکه باید برای فرهنگ قرض‌الحسنه تبلیغ کنیم. گاهی بانک مرکزی و برخی از اقتصاددان‌ها بحث کاهش ارزش پول را مطرح می کنند و می گویند یک میلیون تومانی که در صندوق پس‌انداز می‌شود و یا وام داده می شود یک سال بعد قدرت خرید آن کاهش می‌یابد و چگونه باید این کاهش ارزش جبران شود؟ اصلاً نمی‌توان کار کسی را که پول خود را در صندوق می گذارد با کسی که پول خود را در بانک پس‌انداز می کند مقایسه کنیم. آیا کسی که مسجد می‌سازد و اصل پول خود را از دست می‌دهد به دنبال این است که چیزی به اصل پول خود اضافه کند؟ کسی که پول خود را در صندوق قرض‌الحسنه می گذارد به فکر ارزش افزوده پول خود نیست و می گوید امروز این پول را احتیاج ندارم و آن را قرض می‌دهم. باید کاری بکنیم این اعتقاد گسترش یابد تا مشکلات افراد بیشتری حل شود. تعداد مراجعات به صندوق‌ها برای اخذ وام بسیار زیاد است و حتّی نصف تقاضاها را نمی توانیم پاسخ دهیم. گاهی نیز بانک مرکزی اطّلاعیه‌ای صادر می کند که صندوق‌ها را مجبور می کند با احتیاط بیشتری فعّالیّت کنند. آقای احمدی‌نژاد نیز موافق صندوق‌ها است. نامه‌ای به ایشان نوشتیم که ایشان هم روی نامه‌ی ما دستور دادند به معاون اجرایی رئیس جمهور و استانداری‌ها که حتماً با صندوق‌ها همکاری کنید و به آن‌ها کمک کنید تا کار قرض‌الحسنه پیش رود. منتها برخی دوست ندارند صندوق‌ها رشد کنند. به‌نظر من صندوق‌ها ماندگارند و این یک اعتقاد است. اگر روزی حتّی به صندوق‌ها گفته شود فعّالیّت نکنند مانند قبل از انقلاب در مساجد و خانه‌ها فعّالیّت صندوق‌ها ـ نه به صورت ثبت شده ـ ادامه می‌یابد. در برخی روستاها اعضای هیأت مدیره صندوق‌ها ممکن است پای اسناد انگشت بزنند و سواد چندانی نداشته باشند ولی اعتماد مردم را به خود جلب می کنند و این مهم است.